

«ТРОЯНДОВИЙ БЛИСК» ХАСАНА ТАУФІКА ЯК КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНИЙ ВАРІАНТ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА У НОВІТНІЙ АРАБСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сломчинська А. О.

«Жоден інший народ у світі не виявляє настільки пристрасне захоплення літературою і любов до слова, вимовленого або написаного, як араби. Сучасна публіка у Багдаді, Дамаску чи Каїрі може бути до глибини душі зворушена читанням віршів, рядки яких для неї є ледь зрозумілими, або надзвичайно схвильована виголошенням промов класичною арабською мовою, зміст яких вона здатна збагнути лише частково. Ритм, рима і мелодія справляють на цих людей ефект того, що вони називають «дозволенним чаклунством» (sihr halal)» [Hitti 1943, 5].

Серед розмаїття літературних форм кожне національне письменство має такі скарби, про які можна сказати словами Тараса Шевченка: «От де, люди, наша слава». Східна читацька публіка переважно вихована на традиційному культурі поезії, хоча на даний час в арабській літературі склалася диференційована система епічних, ліричних і драматургічних жанрів, що є типологічно характерним для сучасного мистецтва слова. Ці жанрові форми не є сталими і постійно модифікуються. Домінуюче місце в цій системі сьогодні не належить ані прозі, ані поезії, хоч деякі літературознавці і схильні надавати перевагу віршованому слову, згадуючи популярний вислів Аббаса аль-Аккада про те, що «гарний бейт вартий тисячі оповідань».

Хасан Тауфік (حسن توفيق), єгиптянин за походженням, – одна з центральних фігур сучасної арабської літератури. Його пристрасний письменницький темперамент оригінально виявляється у строкагій художній творчості – поезії, прозі, публіцистиці, науковій критиці. Його література яскраво вирізняється інтелектуальною свободою та духовною незалежністю, завдяки чому вона посідає особливе місце в історії арабського красного письменства та громадської думки ХХ–ХХІ століть. Водночас мистецька діяльність Хасана Тауфіка співзвучна загальним тенденціям розвитку світової літератури з

властивим їй сьогодні ухилом до всеохоплюючого синтезу й універсалізму у мисленні та світосприйнятті.

Протягом 1969–2007 років Хасан Тауфік опублікував 16 поетичних збірок («الدم في الحداق» – «Кров у садах» (1969); «أحب أن لا أقول لا» – «Люблю казати «ні» (1971); «قصائد عاشقة» – «Закохані поеми» (1974); «حينما يصبح الحلم سيفاً» – «Коли сумирність обернеться мечем» (1978); «انتظار الآتي» – «Очікування прийдешнього» (1989); «قصة الطوفان من نوح إلى القرصان» – «Історія всесвітнього потопу від Ноя до корсара» (1989); «وجها قصيدة لا» – «Її образ – касида, що не має кінця» (1989); «ما رآه» – «Що бачив Сіндбад» (1991); «ليلي تعشق ليلي» – «Лейла кохає Лейлу» (1996); «الأعمال الشعرية» – «Поетичні твори» (1998); «مجنون العرب – بين رعد الغضب» – «Покохав двох» (1999); «و ليالي الطرب بغداد خانتني – قصائد ومقامات في حب» – «Багдад зрадив мене – касиди і маками про любов до Іраку» (2004); «ليلة القبض على مجنون العرب» – «Ніч арешту Маджнуна аль-Араба» (2005); «وردة الإشراق» – «Трояндовий блиск» або «Рожеве сяйво» (2005); «جسد يتشمس بالحسد» – «Плоть і задрість») та 11 дослідницьких робіт, присвячених переважно мистецтву віршування («اتجاهات الشعر الحر» – «Течії вільної поезії» (1970); «إبراهيم ناجي: قصائد مجهولة» – «Ібрагім Наджі: невідомі касиди» (1978); «شعر بدر شاكر السياب – دراسة فنية وفكرية» – «Поезія Бадра Шакіра ас-Сіяба – художнє та ідейне дослідження» (1979); «أزهار ذابلة وقصائد مجهولة للسياب» – «Зів'ялі квіти та невідомі касиди ас-Сіяба» (1980); «جمال عبد الناصر – الزعيم في قلوب الشعراء» – «Джамаль Абд ан-Наср – лідер в серцях поетів» (1996); «الأعمال الشعرية الكاملة للدكتور إبراهيم ناجي» – «Повне зібрання поетичних творів доктора Ібрагіма Наджі» (1996); «الأعمال النثرية الكاملة للدكتور إبراهيم ناجي» – «Повне зібрання прозових творів доктора Ібрагіма Наджі» (2001); «رحلات شاعر عاشق» – «Мандрі закоханого поета» (2001); «جمال عبد الناصر – الزعيم في قلوب الشعراء – طبعة موسعة» – «Джамаль Абд ан-Наср – лідер в серцях поетів – доповнене видання» (2002); «الأعمال الشعرية المختارة للدكتور إبراهيم ناجي» – «Вибрані поетичні твори доктора Ібрагіма Наджі» (2003) [Tawfiq 2005, 130–131].

Насичена палітра цих книг частково розкриває складний характер багаторічних мистецьких експериментів та пошуків

завзятого письменника, який тверезо і неупереджено аналізує класичні традиції і демократичні інновації у світовій та національній літературах, розвиваючи власний художньо-естетичний смак.

Роботи Хасана Тауфіка – строката маніфестація сучасності, мозаїчний портрет сьогодення. Для цього письменника загалом характерною є орієнтація на всебічне охоплення дійсності та глибоке дослідження людської особистості, що сприяє широкому спектру пошуків у доборі та розміщенні художньо осмислюваного матеріалу й у виборі засобів втілення авторського задуму. Його прогресивна праця на літературно-дослідницькій ниві розширює тематичні і зображальні можливості модерної арабської стилістичної моделі шляхом свідомого або стихійного поєднання західних літературних канонів та національної оповідної спадщини. Як провідний діяч мистецького та інтелектуального авангарду арабського світу Хасан Тауфік має кардинальний вплив на бурхливий розвиток і стрімке оновлення сучасної арабської літератури і мови.

«وردة الإشراق» («Трояндовий блиск» або «Рожеве сяйво»; 2005 р.) – коштовний диван самоцвітного каміння, до складу якого увійшло сорок п'ять довершених касид, написаних у різні часи, зокрема, за висловом самого автора, тридцять п'ять з них – «врожай» минулих років, а десять – здобуток декількох останніх [Tawfiq 2005, 18]. Дуби, що квітнуть тисячоліттями, не зростають так само швидко, як очерет на болоті. Перша публікація збірки відбулася у 2005 році в Катарі (Доха) за сприяння місцевого управління освіти, мистецтва і культурної спадщини.

Поезії цього видання сукупно утворюють дивовижний калейдоскоп барвистих полотен, зітканих з химерного сплетіння зухвало-бентежних почуттів й пустотливо-виважених думок. Водночас диван Хасана Тауфіка контрастно вирізняють помітна пластичність і рельєфність образів, окреслена виразність і чіткість форм, яскраво виражена принадність поетичних сил, рясно розлитих в збірці. Вражаюче невичерпна сила поетичної чарівності його касид зосереджена у фантастичному колориті одвічно манливого Сходу, зумисне підкресленого дорогоцінною розкішною кропіткою художньої обробки («النيل العاشق» –

«Закоханий Ніл»; «النخل صديقي» – «Пальма – мій друг»; «كوكب ليلة في» – «Зірка туги у східному небі»; «الشوق في سماء الشرق الأسكندرية» – «Ніч в Олександрії», «أطلال الأطلال» – «Звалища руїн» та ін.). Відверта сповідь митця на сторінках виплеканої роками збірки відтворює у віршах химерну тінь його незбагненої особистості («صورة شخصية للشاعر» – «Автопортрет поета»; «ميلاد قصيدة» – «Народження касиди»).

Змальовуючи сучасне арабське суспільство в одному з найцікавіших моментів його розвитку, автор майстерно уникає звернення до модних спекулятивних тем, натомість наголошуючи на необхідності розв'язання нагальних проблем світової і національної спільноти («فلسطين.. لا تزعجي نومنا!») – «Палестино... не бентеж нашого сну!»; «أغنية للأمل» – «Пісня надії»; «الجرح العريان» – «Земля... і оголена рана»; «أحبك» – «Люблю тебе, людино» тощо). У його віршах відсутні фальшиві мотиви, удавані переживання та неприродні кольори. Диван Хасана Тауфіка – сюжети, характери, пристрасті, події – наскрізь просякнутий глибокою істинно арабською реальністю, життєвою поезією його народу. Символіка його чуттєвої лірики виростає з точної, деталізовано-конкретної образності. Відданість своєму художницькому інстинкту і духу відтворюваної ним дійсності дозволяє поету вільно і відверто передавати найскладніші відтінки національної арабської стихії у невпинно-бурхливому процесі її органічно-історичного поступу.

«Життя ніколи не буває прекрасним: прекрасні лише його картини в очищеному дзеркалі мистецтва», В. Шопенгауер [Хоромін 1995, 163]. Без жінки початок людського життя був би позбавлений підтримки, середина – задоволень, а кінець – втіхи. Про жінок завжди знайдеться сказати щось нове, доки хоча б одна з них залишатиметься на земній кулі. Є жінки-рослини, жінки-звірі, жінки-боги. Множинність їх портретів і ледь окреслених силуетів у поезіях Хасана Тауфіка дає змогу побачити, якими їх створила природа, і як спотворило суспільство, адже часом жіноче серце нагадує сніг: ледь спаплюжений, він одразу ж перетворюється на твань («الزوابع.. و» – «Буревії... і дівча»):

امرأة.. في دماها زوابعٌ جائعة، و طفلة رقيقة

كيف التقي الضدَّانَ فيك؟.. كيف عشتَ هكذا جامحةً أو شاردةً
 ما بين طهر الثلج.. و المستنقعات الرَّاكدة؟!
 الوجهُ وجهُ طفلةٍ.. تمرحُ في حديقة
 و القلبُ للأهواءِ ناسجٌ خيوطِ شرنقة
 و الجسدُ الناعمُ يمضي ناصباً للنهر و الوردة مشنقة

يا امرأةً.. في دمها زوابعٌ جائعة، و طفلةٌ مقتولة
 ما ضاعَ منك لن يعوّضَ
 بالذهبِ الغالي الذي أهداه من قد شربوا من بئرِكَ الموحولة
 ستارةً و أسدلتْ على دخانِ النارِ تطوي زهُوكِ الذي تقوّضَ
 ستارةً و أسدلتْ.. لا شيءٌ يستعادُ
 فأبقي مع الزوابعِ، استلقي على المستنقعِ، أبكي و اذرفي الرماد

Жінка... У її крові – невгамовність стихії і лагідність дитини .

Як поєдналися ці протилежності в тобі?.. Як ти живеш: пручаєшся чи прагнеш утекти

Межи сніжної цнотливості... й болотяної драгви?!

Лице – обличчя дівчинки... що бавиться в саду,

Серце пристрасті сповис у шовковий кокон,

Ніжна плоть вабить у свої тенета, біля води і квітів прирікаючи на смерть...

О жінко... У її крові – стихія неприборкана і страчена дитина.

Те, що померло у тобі, нездатне відродити

Коштовне золото – дарунок тих, хто випив каламутної води з твого колодязя.

Забуття поглинуло дим вогнища, що огортав твою нищівну пишноту,

Жодної згадки... ніщо не воскресне,

То ж залишайся з шалом буревіїв купатися в багні, лий сльози, оплакуючи попіл [Tawfiq 2005, 106–108].

Жіноча відвертість, неудавана щирість і природна краса надихнули Хасана Тауфіка написати витончену касиду «وردة» «الإشراق» («Трояндовий блиск» або «Рожеве сяйво»).

Касида «أحبك أيها الإنسان» («Люблю тебе, людино») присвячена обдарованій професійній співачці і музиканту з Лівану هبة القواس (Гіба Кавас), яка високо поцінує мистецтво, дбайливо і наполегливо плекаючи його у своїй творчій діяльності.

Поезії «بقطة الرماد» («Спалах попелу») та «خبول النار» («Вогняні коні») оспівують принади спокусливо-зрадливих жінок, які будь-що прагнуть зручно вмотитися на плечах легковажних чоловіків, тимчасово запаморочених п'янкою красою їх тіла:

حاصرتُ قلبي خبولُ النار تصهل
 في ليالٍ لم أقم فيها بمنزل
 كنتُ كاللاجيء أمشي فوق يأسى
 هارباً من كل شيء يتزلزل
 لا أرى حولي سوى زيفك يسعى
 من ورائي بشفاهٍ تتجمل
 نحن ضدان.. فإن كنا افترقنا
 فلأتى أهرجُ الزيفَ و أرحل

Вогняні коні обійняли серце та іржуть,

У ночі залишаю дім.

Неначе біженець блукаю, долаючи відчай,

Тікаю від усього, що ворухнеться,

Нічого не помічаю довкола, окрім твоєї облуди, що лине

Слідом за мною, зриваючись з прекрасних губ.

Ми вороги... що розлучилися,

Я не стерпів нещирості й подався геть [Tawfiq 2005, 71].

Вірші «الكون و وردة الدموع» («Всесвіт і троянда сліз») та «روح الياسمين» («Привид Жасмин») розповідають про скороминучу жіночу пристрасть, яка лише на мить осяє чоловіче серце, немов блискавичний спалах у нічному небі, залишаючи однак по собі незабутні спогади.

Ліричні твори «سأ حرّتي و الربيع الآتي» («Моя чаклунка і наступаюча весна»), «ليلة في الإسكندرية» («Ніч в Олександрії») та «المتاهة المسحورة» («Зачарована пустеля») зображують шалено-відчайдушний вир любовних пригод, у який часом поринають жінки, намагаючись втекти від невблаганно жорстокого старіння, що день за днем байдужо і нещадно знищує тендітну дівочу вроду.

Поезія «قطرات الزمان» («Джаїта... краплини часу») змальовує особливий тип представниці жіночої статі, яка схильна позбавляти себе будь-яких життєвих втіх, занадто переймаючись турботами людства і безглуздо тішачись власним невичерпним терпінням (Джаїта – назва чарівної печери у Лівані

(Касраван), яку свого часу відвідав Хасан Тауфік у співтоваристві такої своєрідної жінки).

Любовна касида «*حيزية.. وطني الضائع*» («Хизія... моя втрачена батьківщина») опіває легендарну трагедію юного нещасливого кохання, яка глибоко зворушила поета, хоча сталася задовго до його народження. Молода дівчина Хизія («*حيزية*»), омріяна наречена Саїда («*سعيد*»), її двоюрідного брата зі сторони батька, вирішує покінчити життя самогубством, через нестерпність розлуки з коханим. Суворі звичаї, що панували на території алжирської пустелі у ХІХ столітті, позбавили Саїда найдорожчої і найжаданішої для нього людини у цілому світі. Історія його жахливої втрати нагадує сумні оповіді про непорочне кохання бедуїнських поетів Омейядської епохи, увіковіченого у цнотливій ліриці узритських співців чистої любові:

رغماً عنها.. ترحل «حيزية»
 ترحل روحي معها فأظل ألقىها من دون لقاء
 لكن تبقى الحسرة تطغى.. تبقى دوماً "ناري مقدية"
 و العمر قطار ينقله بالزور شقاء
 "يا ليل.. الصب متى غده؟" فكوا بيبي ترقب صخرة
 متجهمة.. تسقط من جبل عال كي تسحق زهرة
 أه.. "حيزية"
 أه.. "حيزية"

*Проти власної волі... Пішла з життя Хизія.
 З нею померла моя душа, та я чекатиму на зустріч, однак
 побачення не буде.*

*Залишиться ж біль, що нуртує...зостанеться навіки
 «спопеляючий вогонь».*

Доля – це караван, обтяжений стражданням.

«О, ніч...Коли для закоханого настане новий день?..»

Жахіття чатують на мене: скеля...

*Понура... кидається вниз з високої гори, щоб знищить
 молоду красу...*

О...Хизіє,

О...Хизіє [Tawfiq 2005, 55].

Страшні подробиці лихого долі Хизії стали відомі Хасану Тауфіку завдяки опереті арабського поета عزالدين ميهوبي (Азалдіна Мігубі) та народної пісні у виконанні رابح درياسة

(Рабіхі Дір'яси) на слова алжирського бедуїнського лірика محمد بن قيطون (Мухаммеда бен Китуна).

Глибоко занурившись у світ жінки, з якою він був близько знайомий, Хасан Тауфік написав касиду «مجنون ليلي يتكلم» («Одержимий Лейлою розповідає»), у якій відверто говорить про те, що лише магія поезії зберегла у віках ім'я Лейли і оповідь про безтямне кохання до неї. Інакше ніхто б і не згадав про неї, особливо, якщо вона була з тих жінок, образ яких вимальовується у рядках віршу «ليلي تعشق ليلي» («Лейла кохає Лейлу»). Поетичний символ самозакоханого грецького Нарциса Хасан Тауфік майстерно втілює у екзотичному портреті сучасної арабської дівчини, звертаючись однак не до міфології еллінів, а радше до національної оповідної традиції від Маджнуна Лейли до Ахмеда Шаукі:

كلهم كانوا يفتنونَ لليلي إنما مهجة ليلي لم تكن مشغولة إلا بليلى ...
من جمال الشعر ... ليلى أصبحت أحلى أميرة...

Усі вони оспівували Лейлу, тоді як серце Лейли билося лише для Лейли...

Завдяки красі поезії... Лейла стала найвеличнішою царівною... [Tawfiq 2005, 100–101].

Касиди Хасана Тауфіка, немов сліпуче сонце, висвітлюють найбільш потаємну діяльність людського почуття («نداء الحب» – «Поклик кохання»; «لِمَ أحببتك؟» – «Чому я полюбив тебе?»; «الغراب» – «الرسم بدم القلب» – «Ворон і закриті двері»; «و الباب المغلق» – «Малюнок кров'ю серця»; «تهمة العاشق» – «Обвинувачення закоханого»; «دائما أنت ببالي» – «Ти постійно в моїх думках»; «على الشاطئ» – «Світанок і кохання»; «الشروق والحب» – «На узбережжі» тощо). Кохання для поета постає як інстинктивний потяг, незбагненна примха серця, закони якого неможливо кодифікувати. Це вигадливе мереживо, сплетене з високих гордих ідеалів вічної любові і тривіальних бажань мінливої пристрасті. Дивна казка, розказана божевільним, що сповнена звуків і яскравості, але позбавлена будь-якого глузду. Неначе перлина для мушлі, кохання для людини іноді перетворюється на найдорожчий скарб.

Незважаючи на те, що старовинне мистецтво поетичного наслідування («المعارضات الشعرية» «فن») сьогодні майже звиродніло, диван «وردة الإشراق» («Рожеве сяйво») або «Трояндовий блиск»),

окрім оригінальних віршів, містить і декілька касид, написаних за взірцем ліричних творів інших арабських авторів. Так, поезія Хасана Тауфіка «النيل العاشق» («Закоханий Ніл») завдячує своєю появою Махмуду Хасану Ізмаїлу (محمود حسن إسماعيل), колосальний геній якого створив касиду велетенської літературної сили «النهر» («Вічна ріка – мандрівник, гнаний мрією»). «مسافر زاده الخيال – الخالد» («Вічна ріка – мандрівник, гнаний мрією»).

Обурений лірикою Алі Махмуда Тахи (علي محمود طه), Хасан Тауфік написав вірш «فلسطين.. لا تزعجي نومنا!» («Палестино... не бентеж нашого сну!»). Як і більшість арабських письменників, він не підтримує утопічно-кривавого радикалізму, тому у передмові до цієї полум'яної поезії зазначає, що таким чином намагається вибачитися перед кожним, кого збентежили заклики Алі Махмуда Тахи до виправдання терору і насильства у касиді «أشودة الفداء – أخي.. جاوز الظالمون المدى» («Пісня спасіння – Брате... гнобителі переступили межу»), пізніше виконаної співаком Мухаммедом Абд аль-Ваггабом (محمد عبد الوهاب):

أخي جاوز الظالمون المدى – فحقّ الجهاد وحقّ الفدا...

Брате, гнобителі переступили межу, – то ж виправдані є джихад і виправдана спокута... [Tawfiq 2005, 32].

Поезія «كوكب الشوق في سماء الشرق» («Зірка туги у східному небі») є художньо-мистецьким відлунням ліричного твору Ахмеда Шаукі (أحمد شوقي) «سلوا كؤوس الطلاب.. هل لامست فاهًا?» («Спитайте золоті кубки... чи торкалися її губ?»; 1932 р.), який «емір поетів» написав після однієї з вечірок у власному домі, зворушений хвилюючим співом неповторної Умм Кульсум (أم كلثوم). Вперше відома співачка виконала цю касиду вже після смерті митця у 1946 році, після того як її слова поклав на музику талановитий композитор Ріяд ас-Санбаті (رياض السنباطي). Вона ж наполягла на тому, аби її ім'я не згадувалося у рядках пісні, тому оригінальний текст поезії (наступні два бейти) був дещо змінений Ахмедом Рамі (أحمد رامي):

«مَنْ بالشجو طارَحَها» سَلَّ أُمَّ كَلْثُومَ
وَمَنْ وراء الدجى بالشوق ناجاها
«أيامُ الهوى ذهبت» يا أم كلثومَ
كالعلم.. آها لأيام الهوى آها

*Спитайте Умм Кульсум, хто у смутку не звертався до неї,
Хто у темряві не шепотів їй про серця тугу?
О, Умм Кульсум, дні кохання минули,*

Наче сон... Шкода днів кохання, шкода [Tawfiq 2005, 21].

У передмові до своєї збірки Хасан Тауфік зазначає, що до написання касиди «كوكب الشوق في سماء الشرق» («Зірка туги у східному небі») його спонукав зокрема і роман Махфуза Абд ар-Рахмана (محمود عبد الرحمن) «أم كلثوم» («Умм Кульсум»), читанням якого він насолоджувався у ночі. Коли поезія набула свого довершеного вигляду, Хасан Тауфік надіслав її своєму вчителю, видатному письменнику Раджаа ан-Накашу (رجاء النقاش), який на той час був головним редактором популярного видання «الكواكب» («Світила») і вирішив надрукувати касиду на його сторінках, про що поет згадує з великою вдячністю.

«Різниця між поезією і красивими віршами є настільки ж великою, як між пахучим квітником і лавкою парфумера», Ю. Хейр [Хоромін 1995, 339]. Дивовиж вишуканої художньої досконалості збірки Хасана Тауфіка складає особливе розмаїття віршових форм, поетичних мелодик і музичних звукорядів. Автор переважно звертається до класичних арабських метрів, укладених ще у восьмому столітті аль-Халілем ібн Ахмедом, але й не уникає експериментів у вільній поезії. У касидах даної збірки, система віршування яких відповідає арабській поетичній традиції, Хасан Тауфік використовує два основні типи літературних розмірів – البحور المركبة («складні або комплексні, змонтовані метри», що містять різні стопи) та البحور الصافية («прості метри або чисті, прозорі» з однаковою стопою) [Abbas 2002, 54–55]. У вільній же поезії автор вдається до поєднання двох стоп. Так, наприклад, у касидах «يقظة الرماد» («Спалах попелу») й «الغراب و الباب المغلق» («Ворон і закриті двері») ритмічна будова віршу полягає у повторенні літературних стоп «فاعلاتن مستعلن», а у поезії «الأمال.. والموت المزخرف» («Надії... і прикрашена смерть») музичне звучання досягається шляхом використання ритмоутворюючих стоп «فَعُولُنْ مَفَاعِلَيْنْ», що нагадує один з найбільш живих метрів аруду – тавіль («بحر الطويل»):

بعينيكِ آمالي التي يرتجئها العمرُ مذبات قلبي مؤرقاً
و تعشق فيك الروحُ نضرة أيامي و نبضَ كَأبْتِي
كَأَنَّكَ وَعْدٌ فِي عَيُونِ الْجَمِيلَاتِ اللّوَاتِي نَأَى عَنْهُنَّ رُكْبُ صِبَابَتِي
و جنتِ فجاء الوعدُ كي يتحققاً

У твоїх очах надії, що я плекаю відтоді, як моє серце позбавлене сну.

Душа лине до тебе – розквіт моїх днів і пульс мого страждання,

Неначе ти обітниця в очах красивих жінок, повз яких проходив караван мого кохання,

Ти прийшла, тож здійсниться обіцяне [Tawfiq 2005, 117].

Особливо цікавим у ліриці Хасана Тауфіка є звернення до так званої «кільцеподібної касиди» («القصيدة المدورة»), метру, який у свій час плекали Юсуф аль-Хатіб (يوسف الخطيب), Шейх Джафар (الشيخ جعفر), Махмуд Дервіш (محمود درويش), Амаль Данкаль (أمل دنقل) та Салах Абд ас-Сабур (صلاح عبد الصبور, вчитель поета). Показовою у даному випадку є любовна поезія «نداء الحب» («Поклик кохання»), для якої характерним є повторення певних слів попередньої частини твору у наступних рядках віршу, завдяки чому створюється своєрідне обрамлення касиди:

* أناديك حين تشق محاربتُ هذا الزمان خطوط الهوان على
الأوجه الشاحبات، و تهدرُ عاصفةً في الصميم.
* أناديك حين أتوه خلال شرايين هذا الزحام الملتخ بالعا برين من
الخائفين و بالخائضين – برغم توهج شمس الظهيرة – مستنقعات
الرؤى الباليات، أناديك حين أتوه، و تترك سود الظلال من
البصمات على القلب ما تترك النارُ في قلب غصن هشيم

** Кличу тебе, коли плуги цієї епохи розтинають змучені обличчя, залишаючи по собі борозни безчестя, й вирує буревій у серці.*

** Кличу тебе, коли блукаю артеріями цього тлуму і бруду поміж подорожніх, наляканих і сміливих, – не помічаючи палаюче полуденне сонце, – у драговині розумового марева, кличу тебе, коли загублюся, і чорна тінь лягає на серце, сухе гiлля в душі не займеться вогнем [Tawfiq 2005, 113].*

Загалом поетична збірка Хасана Тауфіка «وردة الإشراق» («Трояндовий блиск» або «Рожеве сяйво») просякнута гармонійною цілісністю багатого змісту, насиченого образу, сильного почуття та довершеного віршу, тією рідкісною єдністю, яка у світі мистецтва складає найвище достоїнство художнього витвору. Диван-синтез втілив у собі заповітний задум автора, увібравши до свого складу, подекуди фрагментарно, а часом у повному розвитку, ідеї та теми, які виникали у свідомості поета протягом всього його літературного шляху. Сконцентрованість алегоричної думки у кожному бейті

поезії Хасана Тауфіка, подекуди доведена до своєрідної афористичності, нагадує дорогоцінний східний килим, прикрашений барвистим мозаїчним узором, вишуканою красою якого небайдужа людина здатна милуватися безкінечно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хоромин Н. Я. Энциклопедия мысли: Сборник мыслей, изречений, максимумов, парадоксов, эпиграмм. – Х.: Прапор, 1995.
2. Abbas A. Arabic Poetic Terminology. – Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2002.
3. Hitti P. K. History of the Arabs. – Princeton: Princeton UP, 1943.
4. Roger A. The Arabic Literary Heritage: The Development of its Genres and Criticism. – Cambridge: Cambridge UP, 1998.
5. 2005، حسن توفيق. وردة الإشراف: شعر. – الدوحة،